

El dansar permet treure el cos del lloc d'intermediari i aïllar el moviment com a potència cognitiva. El moviment corporal sempre és intencional, és a dir, que està ple de sentit, desplega, com assenyala Merleau-Ponty, una forma de comprensió i en això es posa en joc una forma de saber i la cognició. El ballarí, mitjançant les seves sinestèsies ofereix una nova forma de veure el món (p. 318-319).

Vist el recorregut per les temàtiques dels articles del compendi *De pie sobre la tierra: caminar, correr y danzar*, és palès fins a quin punt la proposta reïx en la seva dedicació a la comprensió de la corporalitat des de la perspectiva experiencial del propi cos vivent, i com els treballs se situen, efectivament, en el tortuós camí del desafiament de la comprensió dualista que ha tendit a separar el cos de l'ànima vivificadora i a reduir-lo a matèria inerta, totalment incapacitat de significació autònoma; en darrer terme, destaca el caràcter marcadament interdisciplinari capaç d'integrar d'una manera totalment orgànica disciplines tan diverses i aparentment distants com la medicina, l'arquitectura o la dansa.

BRUNA PICAS

Universitat de Barcelona
bpicas@ub.edu

Gustau Muñoz, *Elogi del pensament crític*, Catarroja: Afers, 2020, 98 pàgines. ISBN: 978-84-16260-91-1.

Gustau Muñoz ha rebut, en la modalitat d'assaig, el premi de la crítica del 2020 per l'obra *Corrents de fons*. Ha sigut un any profitós per a l'autor. L'*Elogi del pensament crític*, publicada per l'editorial Afers, amb la qual l'autor ha mantingut lligams estrets al llarg de la seua trajectòria com a escriptor, és una obra breu i lúcida que surt d'impremta l'octubre d'aquest mateix any. És un assaig que recorre l'esdevenir d'Europa. Desvelar les fal·làcies i identificar els prejudicis que obturen el pensament crític, propi d'una raó lliure i emancipadora, és per a l'autor una tasca responsable i necessària.

La història més recent d'Europa no aporta grans alegries. No reconèixer-ho seria posar el cap sota l'ala com l'estruc. Tanmateix, l'autor considera que renunciar a la possibilitat –encoratjadora– d'esmenar-se per mitjà de l'exercici del debat col·lectiu i de l'autocrítica racional seria perdre una oportunitat única. Identificar progrés amb progrés econòmic ha fet oblidar la vessant fonamental, moral i humanitzant, de la raó. Ho van manifestar Adorno i Horkheimer en *Dialèctica de la Il·lustració*, ens recorda Gustau Muñoz. Però així i tot, «el llegat d'Europa val la pena», diu l'autor. A més

dels cafès, ciutats, monuments i llegats artístics, hi ha «l'Europa de Michel de Montaigne, d'Erasme de Rotterdam, de Voltaire, de Kant, de Walter Benjamin, de Virginia Woolf, d'Elias Canetti, de Joan Fuster i d'Isaiah Berlin». I oblidar-ho seria deixar de banda justament el llegat més alliberador de la cultura europea, allò que condueix a un veritable progrés de la humanitat. Seria, en definitiva, com diu Muñoz, un oblit que conduiria a «provincialitzar Europa», perquè fer servir els avenços prescindint de la llavor de fons que els va suscitar seria «declarar locals els aspectes més alliberadors del llegat europeu», aquells que tenen un abast cultural emancipador i que es gestaren precisament sota aquesta legítima pretensió.

«“Provincialitzar” Europa?» és el segon dels quatre capítols que componen l'assaig. Els altres són: «Dos mites: el Mediterrani i Europa»; «Elogi del pensament crític» i, l'últim, «La transició, encara». Desmuntar mites respon a un intent d'honestedat que de vegades resulta arriscat, perquè exigeix la difícil tasca posterior de reconstruir el que ha quedat esmicolat. I ens calen les eines per fer-la. Si bé és cert que el mite enalteix i pot consolidar imatges bucòliques, com la d'un Mediterrani lluminós, harmònic i vital, també pot racionalitzar comportaments, justificar-los i emascarar inèrcies que responen a interessos obscurs, la procedència dels quals seria convenient d'identificar. I sabem que justificar no és el mateix que comprendre –exercici tan saludable com poc comú, que seria bo de recuperar. Al llarg de la història del pensament s'han fet aportacions valuoses de comprensió poc comunes. El cas de Hannah Arendt, per exemple, va ser un intent important, l'abast del qual no sempre s'ha entès, de comprendre l'obediència dels oficials de les SS sense, per això, justificar els terribles crims comesos. Gustau Muñoz dona, en aquest assaig, altres bons exemples que mostren que cal comprendre no únicament les accions virtuoses, sinó també les detestables, per tal de poder explicar-les i esmenar errades. En aquest sentit, l'autor es pregunta quin és el paper dels ciutadans immersos en una Europa que ha protagonitzat un passat imperialista i colonial i que ha dut a terme, entre d'altres, fets com un Holocaust. Quines perspectives tenim, en definitiva, i quina responsabilitat ens pertoca.

«Però Europa va molt més enllà», diu Gustau Muñoz al cor de l'assaig. I és que Europa també ha sigut capaç de frenar ambicions teocràtiques, d'abolir l'esclavitud o d'elaborar la Declaració dels Drets Humans, entre molts altres intents dignes, que han sigut defensats i aprovats en el context europeu. Sabem, d'altra banda, que els drets, principis o declaracions, no són *lleis*, sinó un recull de bones *intencions*, com deia Joan Fuster. Intencions redactades que si es posaren en pràctica... ai, serien la glòria celestial! Les *lleis* que normalment ens trobem davant són tota una altra cosa: coercions, prohibicions, obstacles a la llibertat. La idea de llibertat sol ser ben distinta de la realitat plasmada en les institucions dels Estats. Les *lleis*, ho sabem bé, emanen sempre del *poder*. Gustau Muñoz expressa –seguint en aquesta idea la tesi defensada pels filòsofs clàssics de la sospita– que la mistificació dels *valors*

universals europeus pot ser «un parany, un estratagema per a la dominació». L'autor no vol pecar d'ingenu, ho diu en el pròleg. La tasca de legitimació de lleis i institucions a partir d'uns *valors universals* que mai s'apliquen és ben insidiosa, perquè de tan subtil i sigil·losa pot passar inadvertida. El perill abans anunciat que poden comportar els mites (el de legitimar i consolidar determinades formes de poder) es repararia amb una raó crítica il·lustrada.

La teoria crítica defensada per l'escola Frankfurt va veure la necessitat de desemmascarar els interessos de la societat de consum i, en definitiva, de tot allò que es presentava sota l'aparença d'objectivitat i de desinterès. Gustau Muñoz vindica aquesta necessitat: la d'una raó capaç de mostrar la il·lusió de la imparcialitat. «L'elogi del pensament crític» és una crida a la intel·ligència, a l'exercici de la raó i, fins i tot, al coratge. *Sapere aude!*, atreueix-te a pensar, deia Kant en l'article «Què és la Il·lustració?», i així és com comença Gustau Muñoz el capítol que dona nom a l'assaig, «Elogi del pensament crític». Si la por i la covardia eren, per a l'autor de Königsberg, el llast que dificulta abandonar la *minoria d'edat* de gran part de la humanitat, Muñoz analitza quins són ara els possibles impediments per eixir de la desorientació, per escapar del dogmatisme de la premsa, de la tutela de la informació desinformada. Informació no és coneixement. Delegar l'exercici de pensar en un altre, ja siga per mandra, per peresa o per ignorància, aniquila la raó. Aleshores, com es pot arribar a una autèntica transformació de les consciències adormides? Com es pot garantir una ciutadania activa? Es requereix llibertat de càtedra, llibertat de pensament. De quina altra manera pot donar-se, si no, el pensament crític? Escapar de la tutela de les xarxes de la desinformació o manipulació no és una cosa fàcil. Un autèntic exercici de la raó requereix perdre la por a dissentir. De dogmes, n'hi ha de tots els tipus. Eixir de la *minoria d'edat*, deia Kant en aquell article tan revelador, requereix una transformació col·lectiva. Mitjans de comunicació, xarxes socials i estats d'excepció generadors de pors de diferents índoles són els grillons que consoliden aquesta *minoria d'edat*. Poden, per què no dir-ho, convertir-se en els dèspotes il·lustrats moderns que continuarien dominant una ciutadania sotmesa i submissa. En aquest sentit, diu l'autor, cal «promoure la participació en la vida política i social, una individualització reflexiva i la consciència col·lectiva [...]. És imprescindible el pensament crític, en un món cada vegada més complex».

En l'últim capítol, l'autor desmunta un altre mite. Ja no és únicament el mite d'Europa o el Mediterrani, sinó que ara examina el mite de la transició modèlica a l'estat espanyol. Aquest ha sigut molt efectiu, sense cap mena de dubte: útil i legitimador d'una democràcia cuinada pels que exercien càrrecs en la dictadura i passaren després a exercir-ne durant la transició. El mite d'una època pacífica i receptora de modernitat va impregnar consciències. No totes, per suposat. Sempre hi ha hagut gent que ha qüestionat les institucions opressores i ha desobeït les lleis fraudulentas. També ara. Una menció especial mereix, per a l'autor, el País Valencià, víctima de nombroses

maniobres dels sectors reaccionaris dirigides a suscitar l'agitació i la confrontació interna, per tal de frenar l'auge d'un sentiment identitari que anava en augment. Mites, pors i manipulació. Tornava a ser heroic atrevir-se a pensar contra una premsa i uns mitjans de comunicació que feien el joc al poder (vint anys de PP), destinats a enfrontar el País Valencià amb Catalunya i les Illes Balears, amagant la llengua i la cultura compartida. El poder va disfressar de legitimitat l'atac. Després, la societat adormida ha continuat cercant tutors. Estimular el pensament crític, aquest és el noble propòsit de l'assaig de Gustau Muñoz. El coneixement allibera, però també cal que vaja acompanyat de la voluntat i el desig de realitzar una autèntica revolució encara possible. *Sapere Aude!*

SÍLVIA GÓMEZ SOLER

Societat de Filosofia del País Valencià
silviateular@gmail.com

Berti, Enrico. *Introducció a la metafísica*, Trad. Harold Roig. Sabadell: Edicions Enoanda, 2019, 165 pàgines. ISBN: 978-84-120711-2-2.

Edicions Enoanda (Sabadell) fa disponible en català aquesta obra d'Enrico Berti¹ (Valeggio sul Mincio, Verona, 1935) escrita el 1993 i reeditada el 2017,² un petit volum de caire introductori que com el títol *Estructura i significat de la metafísica d'Aristòtil*³ (del mateix autor, i traduït en la mateixa col·lecció *Episteme*) facilita als estudiants i estudiosos de filosofia rebre l'ensenyament d'aquest professor emèrit de la Universitat de Pàdua, deixeble de Marino Gentile i Gustavo Bontadini, que exposa de manera brillant i clara el sentit d'una metafísica clàssica que és alhora contemporània.

L'obra s'estructura en tres capítols, cadascun de vora cinquanta pàgines: el capítol I. *Nom, tipologia i crítiques*; el capítol II. *El tema*; i el capítol III. *El problema, el Principi, el recorregut*. El primer i el segon capítol despleguen una mena d'introducció de la introducció i ressegueixen els principals exponents i problemes de la metafísica en la tradició del pensament occidental al

1. Vegeu la presentació d'Antoni Bosch-Veciana al volum *Estructura i significat de la metafísica d'Aristòtil* (Berti, 2019: XI).
2. Potser cal lamentar, sobre aquest punt, que l'edició catalana no afegeixi al text del 1993 els articles més recents del mateix autor que la reedició italiana inclou com a annexos. Vegeu <http://www.utetuniversita.it/catalogo/scienze-umane-e-sociali/introduzione-alla-metafisica-3607> [Data de consulta 10/12/2021]
3. Berti, Enrico (2006) *Struttura e significato della Metafisica di Aristotele*, Roma: EDUSC; també traduïda al català per Ed. Enoanda (Berti, 2019).